ȚĂRĂNIMEA ÎN REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

DE

GH. PLATON

Subliniind rațiunea istorică a chestiunii agrare, profundele sale implicații de ordin social, național și moral, care au impus-o ca problemă fundamentală în epoca revoluției de la 1848, N. Bălcescu aprecia că „această problemă... de la începutul societății noastre... de cînd egalitatea străbună pieri, de cînd fu săraci și bogați, robi și stăpîni, exploatatori și exploatați... stătu necurmat înaintea noastră cerind o soluție. ."[1]

Observațiile lui Bălcescu, bazate pe cunoașterea raporturilor intime din cadrul societății împărțite pe clase, sînt confirmate de analiza istorică a stadiului de dezvoltare a societății românești.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, orînduirea feudală — pe teritoriul patriei noastre — se afla în plină criză. Aceasta se manifesta cu acuitate în toate domeniile vieții economice, sociale și politice. Înlăturarea dominației feudale din interior, a stăpînirii și influenței străine, realizarea unui regim democratic, înfăptuirea unității și independenței naționale, în condițiile în care procesul de formare a națiunii române era în curs de desăvîrșire, constituiau sarcini imperios impuse de dezvoltarea însăși a procesului istoric.

Lupta pentru transformări înnoitoare depășise stadiul îngust provincial. Mai ales după ce ideea de unitate fusese atît de puternic afirmată în timpul marii răscoale cu caracter social și național condusă de Tudor din Vladimirii Gorjului. Milcovul și Carpații încetaseră de a mai fi granițe. Moldovenii, muntenii și transilvănenii luptau pentru constituirea României, pentru ancorarea ei în contemporaneitate, prin înzestrarea cu instituții corespunzătoare spiritului epocii. Masele largi ale poporului, călăuzite de efortul generos al tineretului intelectual, care-și făcuse din înlăturarea feudalismului, din unitate și

---

[1] N. Bălcescu, *Reforma socială la români*, *Opere*, Buc., 1952, p. 63.

independență crezul de luptă al unei întregi generații, s-au angajat în marea încleștare împotriva vechiului regim.

Criza sistemului feudal se resimțea cu o intensitate de proporții dramatice în sectorul principal al economiei, în agricultură. În condițiile în care, mai ales după tratatul de la Adrianopol, stăpînilor de pămînt — deveniți proprietari prin Regulament — li se oferă posibilitatea să-și plaseze produsele în străinătate, la prețul pieței mondiale, goana după supra-muncă s-a accentuat. Neavînd mijloace financiare suficiente pentru a trece la producția de tip capitalist, neposedînd nici priceperea necesară unei asemenea transformări, boierii proprietari din cele două Principate, Moldova și Țara Românească, prin intermediul Regulamentului organic, au legiferat „robia clăcii". Se realiza astfel un fenomen, paradoxal în aparență, care avea să fie caracteristic societății românești a vremii : munca de clacă a fost pusă în serviciul producției de mărfuri.

Goana după bani, expresie veridică a destrămării vechiului regim, nu a avut drept consecință numai robirea muncii țăranului, accentuarea la maximum a obligațiilor în muncă ale acestuia. În același timp, au fost reduse continuu suprafețele aflate în folosință. Paralel cu aceasta, încercările de a efectua transformări corespunzătoare și în regimul juridic al dreptului de proprietate devin tot mai consistente.

În Transilvania, cu particularitățile care-i sînt proprii, procesul a fost în general, același. Încercările de reglementare urbarială din primele două decenii ale secolului al XIX-lea, cărora le-a urmat conscripția czirákyană[2], au scos în evidență gravele contradicții sociale și naționale, aflate într-un strins raport ce decurgea din realitățile sociale și politice de aici. De asemenea, încercarea de reglementare din 1847 verifică proporțiile procesului de acaparare. În Moldova, mai cu seamă, dar și în Țara Românească, creșterea rezervei feudale, cu toate implicațiile ce decurgeau de aici, ilustrează veridic extensiunea fenomenului amintit.

Poziția și reacționarismul boierilor — respectiv al nobililor în Transilvania — față de rezolvarea democratică a problemei agrare, contraveneau flagrant nu numai intereselor celor mai vitale ale maselor de țărani, care constituiau imensa majoritate a populației, ci și progresului, dezvoltării în general.

Țăranii au luptat cu dîrzenie împotriva clăcii și a robotei, pentru rezolvarea democratică a problemei agrare, pentru eliberarea de cătușele feudale, pentru desființarea „infamei iobăgii", pentru împroprietărirea pe pămînturile pe care le munceau de veacuri. Întreaga epocă anterioară anului 1848 stă sub semnul marilor mișcări țărănești, expre-

[2] Cf. A. Oțetea, *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, „Studii", an IX, 1956, nr. 6 și Hurmuzaki, *Documente*, seria nouă, vol. III, Buc., 1967.

sie a necesităților înoitoare, obiectiv resimțite de societatea românească în întregul ei. Caracterul obiectiv al necesității de rezolvare a problemei agrare este reliefat și de faptul că, într-o manieră sau alta, ea formează obiectul atenției tuturor mișcărilor sociale și politice care au pregătit revoluția sub raport ideologic-programatic și oganizatoric. O găsim prezentă și în programul „conjurației confederative" din Moldova, sînt oferite soluții și în programul mișcării conduse de I. Cîmpineanu sau în a aceleia din 1840, după cum se află și în centrul preocupărilor „Frăției" și a intelectualilor români din Transilvania. De asemenea, în măsură egală, problema agrară stă în centrul atenției întregii ideologii progresiste românești, găsindu-și expresie în variatele forme de manifestare ale suprastructurii.

În fruntea luptei pentru rezolvarea problemei agrare pe cale democratică s-au situat reprezentanții cei mai străluciți ai națiunii române, proveniți din rîndurile burgheziei sau profesînd ideologia proprie acesteia. Pe acest teren de luptă care cerea nu numai dăruire, spirit de sacrificiu, ci și energie practică și competență teoretică, îi întîlnim pe N. Bălcescu și M. Kogălniceanu, pe S. Bărnuțiu, C. Negri și pe Avram Iancu. Însă, luptătorii pentru progresul societății românești au privit rezolvarea problemei agrare, care consta în eliberarea și împroprietărirea țăranilor, nu prin prisma unui demofilism steril. Ei au cerut-o nu în numele ideilor umanitare — deși apelul la acestea nu a lipsit în pledoariile lor — ci au văzut în ea condiția *sine qua non* de care depindea viitorul țării, al neamului românesc.

Înlăturarea servituților și împroprietărirea constituiau condiția esențială a progresului. În primul rînd, actul, ducînd la desființarea relațiilor feudale, dădea o lovitură puternică reprezentanților vechiului regim; totodată, se crea o piață internă pentru capitalism și posibilități largi de dezvoltare pentru burghezie, în lupta sa pentru cucerirea puterii politice și pentru construirea unei noi societăți, în conformitate cu cerințele de dezvoltare ale progresului istoric. În Transilvania, eliberarea și împroprietărirea trebuiau să ducă, în același timp, la înlăturarea opresiunii străine și la afirmarea poporului român în drepturile sale naționale.

În realizarea acestor deziderate, țărănimea trebuia să fie forța motrice principală, aliatul esențial al noii clase chemată de istorie să descătușeze societatea din lanțurile robiei feudale.

Privind lucrurile prin prisma interesului major al societății, nu trebuie să înțelegem că la baza justificării acestui important act a stat doar interesul nud. Purtătorii de cuvînt ai marii aspirații sociale și naționale au înțeles exact sensul patriotic al acestei transformări, de natură să schimbe mersul istoriei însăși. S-au angajat în luptă conștienți și de riscurile sarcinii ce și-o asumau dar pătrunși și de măreția acesteia.

Eliberarea şi împroprietărirea ţăranilor, impuse obiectiv de acelaşi stadiu al dezvoltării istorice, constituiau o sarcină unică, după cum unică era întreaga ideologie sub semnul căreia s-a pregătit revoluţia de la mijlocul veacului trecut.

Dezvoltarea organică şi unitară a ideologiei româneşti în prima jumătate a secolului al XIX-lea este o problemă care, astăzi, nu mai poate ridica nici un fel de controversă. Mişcările revoluţionare interne, contactul permanent între moldoveni, munteni şi transilvăneni, continuate şi în afara graniţelor, la Paris, mai ales în cadrul „Societăţii studenţilor români" [3], au pregătit nu numai ideologia anului 1848 — comună pentru toţi românii — ci au pus şi bazele organizatorice ale revoluţiei.

Privită în acest context, revoluţia din anul 1848 ne apare nu regională, fracţionată, ci ca un tot unic, urmărind aceleaşi scopuri şi obiective, cu deosebiri dictate de circumstanţe care au imprimat desfăşurării anumite elemente caracteristice.

În această perspectivă istorică, înţelegem mai bine măsura în care eliberarea şi împroprietărirea ţăranilor constituiau sarcina revoluţiei generale a românilor [4]. Faptul că această sarcină istorică nu a găsit o formulare identică în programele revoluţionare nu poate fi atribuită unei rămîneri în urmă pe plan ideologic, reflex al unei mai slabe dezvoltări sociale. Deosebirile sau limitele programatice iniţiale, ca şi saltul spectacular ideologic dintre programele revoluţionare moldovene, realizat între lunile martie şi mai, nu pot fi explicate printr-o mai slabă potenţă a burgheziei moldovene şi nici printr-o cristalizare gradată a ideologiei revoluţionare proprii acesteia, ci sînt rezultatul împrejurărilor specifice în care s-au desfăşurat revoluţiile în cele trei ţări româneşti. Mărturisirea lui M. Kogălniceanu, din discursul din 1891, rostit cu prilejul jubileului Academiei — care avea să fie cîntecul său de lebădă — este cît se poate de semnificativ în sensul celor de mai sus.

Marele patriot nota cu acest prilej că „ideea emancipării ţăranilor români" era proprie întregii generaţii de intelectuali ai epocii, considerată ca fiind „întîia reformă care primă pe toate celelalte" [5]. În 1840,

---

[3] V. Maciu, *Un centre révolutionnaire; la Société des étudiants roumains de Paris (1845—1848)*. „Nouvelles Études d'Histoire", vol. III, 1965 şi C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitate naţională, 1834—1849*, Buc., 1967, p. 78 şi urm.

[4] Pentru aceasta, cf. Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea deslănţuirii Revoluţiei de la 1848*. „Studii", an IX, 1956, nr. 1, p. 47. La Paris, aşa cum se desprinde din notele dictate de N. Bălcescu lui I. Ghica, în 1852, s-a hotărît ca împroprietărirea ţăranilor să se facă prin despăgubire.

[5] „Ideile de emanciparea ţăranilor români — adăuga Kogălniceanu — nu le-am avut numai eu, culese în timpul vieţii mele de student la Universitatea din Berlin; le-au avut toţi junii mei contemporani, fie că ei s-au adăpat la sorgintea civilizaţiunii germane, fie că ei s-au nutrit de civilizaţiunea franceză. Toţi cîţi ne-am întors în ţară din şcolile străine ne-am dat de misiune desrobirea ţăranilor din

continua Kogălniceanu, cu prilejul unei întruniri a tinerilor români din Paris, C. Negri „proclamă necesitatea împroprietăririi țăranilor ca o reformă de care atîrnă însuși viitorul statului român" [6].

Lucrarea lui Bălcescu *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, apărută în „Magazin istoric pentru Dacia", în 1846, avea să dea cea mai înaltă expresie acestor aspirații. Ea a constituit, după aprecierea lui Kogălniceanu, „pledoaierul cel mai elocvent și cel mai veridic în favoarea marii reforme" [7].

În paginile acestui articol, care constituia un teribil avertisment adresat claselor dominante [8], istoricul, sprijinindu-se pe o pertinentă analiză, atrăgea atenția asupra necesității de a „înfrăți deosebitele clase ale societății, de a le interesa pe toate deopotrivă la *apărarea și fericirea patriei comune*". La aceasta se va ajunge „*luminînd și ridicînd poziția socială a claselor de jos, dîndu-le drepturi deopotrivă și îmbunătățind mult starea lor materială*" [9]. Era, aici, o anticipare a acelei teorii organice, unitare, privind interdependența strictă dintre problemele fundamentale care stăteau la baza ideologiei revoluționare pașoptiste.

Cuvintele lui N. Bălcescu — încheia Kogălniceanu, cu prilejul amintit — aveau să pună chestiunea la ordinea zilei. „Toate spiritele luminate, toate inimile fierbinți își însușiră soluționarea chestiunii ca un țel nobil al activității vieții lor" [10].

Revoluția anului 1848 va situa problema agrară pe primul plan, în afară și peste granițele provinciale, arbitrar impuse și menținute de stăpînirea străină.

În Transilvania, de asemenea, eliberarea și împroprietărirea țăranilor constituiau o sarcină de ordin social și național, obiectiv solicitată de stadiul dezvoltării istorice. Îi dădeau expresie Eftimie Murgu, care organiza lupta socială și națională în Banat [11] și — mai ales —

---

lanțurile iobăgiei, a pontului și a clăcii, constituirea proprietății mari și mici ca proprietate liberă și absolută, ca proprietate occidentală. De aceea, oricînd în țară sau în străinătate junimea română, în adunările sale, a fost chemată a se rosti despre reformele care trebuiau a se introduce în România, întîia reformă care primă pe toate celelalte era emanciparea țăranilor". M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, ediția D. Berindei și colaboratorii, Buc., 1967, p. 386.

6 *Ibidem.*

7 *Ibidem.*

8 Articolul începea cu un motto din Mirabeau, în care se nota lapidar că „*Privilegiurile se vor sfîrși dar poporul rămîne vecinic*" și se încheia cu concluzia sugerată de tragicul destin al poporului polonez: „...vai de acele nații, unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robia gloatelor. Ele pier!". N. Bălcescu, *Opere*, ed. G. Zane, Buc., 1940, tom I, p. 1, p. 187, 198.

9 *Ibidem*, p. 198.

10 M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 386.

11 V. Cheresteșiu, *Adunarea de la Blaj*, Buc. 1966, p. 150—151; Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 63.

tînărul tribun Avram Iancu care exprima lapidar imperativul vremii: „desființarea robotelor fără despăgubire sau moarte" [12]. Iancu, la fel ca și ceilalți tineri ai generației sale, în fața atitudinii nobilimii, manifestată cu prilejul noii reglementări urbariale din 1847, în dezbaterile Dietei din Cluj, își exprima convingerea că „nu cu argumente filozofice și umanitare se pot convinge nobilii, ci doar cu lancea lui Horea" [13].

La rîndul său, S. Bărnuțiu, în celebra sa *Provocațiune*, dădea cea mai înaltă expresie interdependenței dintre problema socială și cea națională, în împrejurările create de revoluția maghiară [14].

Țărănimea nu a așteptat pasivă ca soarta sa să fie rezolvată prin tratative cu dușmanii ei sociali și naționali. A înțeles să participe activ la lupta împotriva feudalismului și pentru promovarea dezideratelor naționale. Trebuia ca cei pe care istoria i-a plasat în fruntea revoluției s-o conducă cu fermitate și consecvență pe calea luptei pentru dărîmarea vechiului regim și construirea unei societăți noi, să-i folosească cu pricepere întreaga capacitate revoluționară.

În Moldova, în preajma și în timpul anului 1848, exista o situație revoluționară reală, pe fondul căreia revoluția era perfect posibilă [15]. În virtutea cauzelor de ordin intern și sub impulsul ideilor generoase revoluționare, spiritul combativ al maselor a crescut într-o însemnată măsură. Sînt cunoscute diverse forme de manifestare a luptei maselor: strămutări masive în interiorul țării, fuga peste hotare și — mai ales — nesupunerea la îndeplinirea obligațiilor feudale precum și răzvrătiri directe și violente [16]. În primele luni ale anului 1848, posibilitatea unei răscoale populare cu caracter general era considerată ca fiind certă de mulți dintre contemporani. Astfel, spre exemplu, consulul francez nota textual că „întreaga primejdie vine din partea țăranilor" [17]. Domnitorul însuși, de altfel, manifesta temeri asemănătoare [18].

---

[12] V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 182.

[13] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Buc., 1965, p. 30.

[14] „Încă o dată fraților — nota el — fără nație și republica e numai un despotism afurisit; ștergerea iobăgiei nației române, ca naționalitate română, congres național în care să ne înțelegem mai înainte despre dobîndirea acestora. Nici mai mult nici mai puțin — aceasta mai întâi, celelalte se vor adăuga; fără aceasta și raiul e iad..." V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 214.

[15] Cf. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848*, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași", sect. III, a) Istorie, tom XII, 1966 și tom XIII, 1967 și *Din lupta maselor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848*, „Studii și articole de istorie", vol. VII, Buc. 1965. Vezi — în aceeași problemă — și articolele noastre din „Studii și articole de istorie", vol. IV, Buc., 1962, și „Revista arhivelor", nr. 1, 1963.

[16] *Ibidem*.

[17] *Anul 1848 în Principatele române*, tom I, p. 227—230.

[18] *Ibidem*, p. 173—174.

Chiar după ce mișcarea burgheziei și a boierimii liberale, din martie 1848, a fost înăbușită și în țară instaurat un regim terorist, frămîntările țărănești au continuat cu tot mai multă vigoare. Țăranii erau convinși — și în acest sens își canalizau și eforturile — că relațiile cu proprietarii trebuiau să se modifice în manieră radicală [19], că nu vor mai putea fi constrînși să îndeplinească lucrul boierescului [20].

Atmosfera revoluționară din țară este consemnată în următorii termeni în unul din documentele vremii: „Un duh de revoltă, de nesupunere și de anarhie se înfățoșază astăzi, cel puțin în parte, între lăcuitori și mai vîrtos între răzeși; o idee vagă, ca o epidemie politică, trecută de pe aiurea, circulează în fantazia lor că ar fi sosit timpul cînd să se rădice în contra proprietarilor, să împartă moșiile sau cel puțin să încalce proprietățile lor" [21].

Țăranii erau receptivi la ideile noi, pregătiți să participe la o răsturnare cu caracter revoluționar. Hotărîrea de luptă a fost întărită de victoria fraților de peste Milcov [22]. Chiar dacă știrile potrivit cărora țăranii din regiunea muntoasă a Moldovei ar fi pornit înarmați cu topoare și furci, „pentru a merge să-și verse sîngele pentru apărarea constituției fraților lor" [23] nu sînt confirmate întru totul, avem suficiente mărturii din care rezultă că, în vara anului 1848, după izbucnirea revoluției din Țara Românească, „se molipsise și granița Moldovei" [24].

Un emisar al comitetului revoluționar, care cutreiera Moldova în vara anului 1848, subliniind necesitatea acută de bani și arme, își exprima convingerea că mai greu se vor găsi „focurile" decît „soldații" [25].

Cu înțelepciunea omului din popor, pentru care noțiunile de țară și libertate aveau sensuri precise, țăranul Costan, însoțitorul lui G.

---

[19] Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 14.659.

[20] Ibidem, dosar nr. 13.628, f. 7.

[21] *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, Buc. 1960, p. 319 și urm.

[22] Intr-un articol din „Pruncul român" se nota că țăranii din Moldova „toți sînt gata a se revolta, nemaiputînd suferi robia, mai vîrtos de cînd aflară că frații lor sînt liberi". *Anul 1848 în Principatele române*, tom III, p. 212—214.

[23] *Ibidem*, tom IV, p. 365 (corespondență din Iași către „Le National", din 14 septembrie 1848).

[24] In februarie 1851, N. Vogoride comunica Vistieriei că „în anul tulburării din Valahia, de care se molipsise și granița Moldovei", 95 locuitori, împreună cu familiile lor, din 8 sate proprietăți ale sale, din ținuturile Covurlui, Putna și Tecuci, au trecut granița și s-au stabilit în Țara Românească. Arh. St. Iași, Tr. 1768, op. 2017, nr. 427, f. 53—57.

[25] „...Pentru războinici — sublinia acesta — să puteți găsi D-voastră atîtea focuri cîți soldați vă voi găsi eu, la care atît de bine m-am încredințat, după cercetările ce le-am făcut, încît vă pot pune drept chezășie capul meu...". Cf. T. Bălan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina la 1848*, Sibiu, 1944, p. 73—75, anexa nr. 23.

Sion, îi replica acestuia la reproșurile că țăranii au asistat pasivi la reprimarea mișcării din martie: „...țara, ce-i tot dai cu țara! De unde să știe țara că o mînă de oameni s-au adunat la Iași ca să-i facă binele?... Dacă [boierii] avea să facă un lucru ca aista, de ce n-au dat de știre satelor... că, crede-mă... ar fi venit cinci sute de mii de oameni...". În fața acestui răspuns, Sion a trebuit să admită că „țăranii se pricep la revoluțiune mai bine ca noi ăștia, oameni luminați și civilizați"[26].

Revoluționarii moldoveni nu au antrenat masele — țărănimea, în speță — la lupta pentru răsturnarea regimului. Faptul că *Petiția proclamație* a avut un caracter limitat și că revendicarea principală privind eliberarea și împroprietărirea țăranilor a fost inclusă abia în documentele ulterioare, în *Prințipiile* de la Brașov și în *Dorințele partidei naționale*, nu reprezintă un element întîmplător, rezultat al unei cristalizări ideologice gradate. Neangajarea maselor făcea parte integrantă din linia tactică adoptată de moldoveni încă din frămîntările anterioare, care au anunțat și au pregătit mișcarea din 1848.

În Moldova — considerăm noi — nu era cu putință o mișcare care să enunțe, din capul locului, principii răsturnătoare. Boierimea moldoveană era mult prea puternică și conservatoare, populația orășenească neomogenă, diferențiată, nu atît prin naționalitate și confesiune, cît, mai ales, prin regimul fiscal și juridic inegal, caracteristic feudalismului, aparatul represiv al lui M. Sturza puternic și prompt. Din aceste rațiuni dar și din cauza principiilor pe care le profesau și care — la cei mai mulți — erau ostile ridicării maselor la lupta armată, revoluționarii moldoveni nu au chemat masele, țărănimea mai ales, să participe la înfăptuirea practică a propriilor lor năzuințe și aspirații. Nu au canalizat valul mișcărilor populare pe făgașul unei insurecții cu caracter general. Lipsite de conducător și de program, masele și-au consumat izolat potența revoluționară dînd însă lovituri nimicitoare rînduielilor feudale.

În Țara Românească lucrurile au avut un alt curs. Țărănimea a participat activ la revoluție, fiind forța motrice principală.

Desigur, în explicarea deosebirilor dintre desfășurarea evenimentelor din Moldova și Țara Românească — fără să atribuim vreun rol determinant factorului temperamental — trebuie avută în vedere și tradiția revoluționară. Lupta socială și națională din 1821, faptul este astăzi de netăgăduit, a avut un profund ecou în toate provinciile românești[27]. Toți românii au vibrat la chemările revoluționare ale lui Tudor. Acestea corespundeau unor interese care depășeau granițele regionale. Tradiția a fost însă mai vie și mai durabilă în Țara Romă-

26 G. Sion, *Suvenire contimpurane*, Buc. 1888, p. 188.
27 A. Oțetea, *op. cit.*

nească. Mișcările ulterioare, — așa cum consemna și N. Bălcescu — nu au făcut decît să adapteze și să completeze programul din 1821. Și mișcarea din 1840, ca și „Frăția", au pus pe primul plan problema propagandei revoluționare, a antrenării pe făgașul revoluției a maselor largi. Țărănimea, mai ales, trebuia atrasă și interesată în izbînda revoluției prin înscrierea în programul revoluționar a revendicărilor sale cele mai arzătoare.

N. Bălcescu, această figură singulară a revoluției noastre, a făcut prin scrierile și activitatea sa practică, o strălucită demonstrare a faptului că rezolvarea problemei agrare constituia, în fond, triumful revoluției. Cu intuiția istorică și clarviziunea ce-l caracterizau, el a stabilit strînsa dependență de problema agrară a tuturor celorlalte probleme fundamentale ridicate de revoluția de la 1848, dezvoltînd ideile ce le formulase încă din 1846, în lucrarea *Despre starea soțială a muncitorilor plugari* [28].

Desființarea iobăgiei și împroprietărirea de care atîrnă viitorul întregii „Românimi", impusă de datoria „de a organiza o patrie, a scăpa o patrie" [29], trebuia să-i redea țăranului calitatea de *om*. De asemenea, oferindu-i posibilitatea ca, prin intermediul votului universal, să participe la viața politică, țăranului i se conferă calitatea de *cetățean*. Cînd țăranul va fi întregit „în drepturile sale de om, de cetățean și de *nație*", cînd se va asigura viitorul și naționalitatea, cînd „patria, România", nu va mai constitui un vis, se va putea insufla în popor „convingeri revoluționare". Va fi posibil apoi să i se „pună arma în mînă și să i se spună: acum cînd ai o credință, fii gata să mori pentru ea" [30]. Numai în aceste condiții se putea crea acea armată revoluționară chemată să apere cuceririle revoluției. Aceasta este larga viziune pe care Bălcescu o avea asupra perspectivelor de rezolvare a problemei agrare și — în acest sens — a militat cu consecvență pe întreg parcursul revoluției.

Și în Țara Românească — ca și în Moldova, de altfel — după expresia unui comisar de propagandă, „țăranii au simțit trebuința unei revoluții" înainte ca aceasta să fi devenit o necesitate pentru pătura intelectuală [31]. Chemarea revoluționară și „rugăciunea" de la Islaz, care condamnau în termeni atît de aspri „ticăloasa iobăgie" și „muncile Faraonilor", a căzut pe un teren pregătit. Situația revoluționară își găsea expresia în puternice mișcări țărănești. Pe acest

---

[28] Cf. supra, p. 37.

[29] N. Bălcescu, *Despre împroprietărirea țăranilor*, *Opere*, ed. G. Zane, tom. I, p. 271.

[30] N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, ed. G. Zane, Buc., 1964, p. 280.

[31] Cf. A. Rîmniceanu, *Țăranii în revoluția de la 1848*, Buc. 1948, p. 55. „Țăranii, nota acesta, au simțit trebuința unei revoluții înaintea noastră".

teren, ideile revoluţiei au constituit — potrivit unei aprecieri contemporane — un veritabil „balsam dătător de viaţă" [32].

Prin acţiunile lor, desfăşurate cu vigoare sporită mai ales după începerea revoluţiei, ţăranii au demonstrat că, în pofida poziţiei oficiale a guvernului revoluţionar [33], înţeleg să lupte pentru aplicarea practică integrală şi imediată a articolului 13 din Proclamaţia de la Islaz. Ministerul de interne, în adresa către guvernul provizoriu, din 12 iulie 1848, aprecia în următorii termeni lupta antifeudală a ţărănimii, generalizată asupra întregii ţări : „...clăcaşii petrec într-o nesupunere şi îndîrjire atît de însemnătoare, încît nu numai datoriile lor către proprietate nu voiesc a le îndeplini, lăsînd într-o desăvîrşită răpunere toată recolta, ameninţînd pe proprietari şi arendaşi că-i vor maltrata şi le vor dărîma casele de vor îndrăzni să pretinză de la dînşii lucrarea clăcii — ameninţări care, în multe locuri, au fost puse în practică — dar îndrăznesc a dispreţui şi poruncile stăpînirii..." [34].

Lupta antifeudală a ţărănimii nu mai avea un caracter spontan şi anarhic ca în trecut. Ea se împletea organic cu lupta pentru apărarea revoluţiei, pentru aplicarea consecventă şi integrală a programului acesteia. Activitatea comisarilor de propagandă, creaţie a energiei clocotitoare a lui Bălcescu, dăduse roade. „Toată ţara era revoluţionată" [35]; ţăranii fuseseră ridicaţi la conştiinţa revoluţionară. Faptul este demonstrat nu numai de maniera în care ţăranii şi-au susţinut revendicările şi principiile în „Comisia proprietăţii", ci mai ales, de manifestaţiile uriaşe în care, împreună cu masele de locuitori ai Bucureştiului, au dovedit rădăcinile adînci ale revoluţiei româneşti.

Au fost prezenţi la Islaz şi „înfrăţiţi cu orăşenii" — la impunătoarea manifestaţie din 11 iunie cînd, „fără arme, fără nimic, cu merinde numai în traistă, cu punturile noii constituţii în mîni, intrară în capitală sub stindardele lor strigînd Dreptate!" [36]. De asemenea, au participat în număr impresionant la adunările de pe cîmpia Filaretului, devenită cîmpie a libertăţii, după cum au fost alături de popu-

---

[32] R. Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat ţăranii*, Buc. 1908, p. 176—177.

[33] Astfel, pentru a ne limita doar la acest exemplu, I. Ghica, aflat la Constantinopol, descriind atmosfera din ţară, provocată de primejdia unei intervenţii otomane, „într-o notă adresată Porţii, subliniază că „Les membres du Gouvernement provisoire, ainsi que tous les hommes qui sont à la tête du mouvement actuel, sont disposés à toutes les concessions, mais le peuple ne l'est pas. La nation ne comprend pas toutes ces exigences politiques...". *Anul 1848 în Principatele Române*, tom II, p. 773 (nota din iulie 1848).

[34] A. Stan, *Participarea ţărănimii muntene la revoluţia de la 1848 în lumina unor noi documente*, „Revista arhivelor", nr. 1, 1962, p. 223. Vezi şi studiul *Aspecte ale mişcării ţărăneşti în timpul revoluţiei de la 1848 în Ţara Românească*, „Studii şi materiale de istorie modernă", vol. II, Buc. 1960, p. 155—186.

[35] *Anul 1848 în Principatele Române*, tom I, p. 541 (scrisoare a lui G. Bariţiu către Fl. Aaron).

[36] *Ibidem*, p. 542—543 şi D. Berindei, *Contradicţiile de clasă în desfăşurarea revoluţiei muntene din 1848*, „Studii", an XI, 1958, p. 33.

lația capitalei și cu prilejul înăbușirii comploturilor contrarevoluționare. Și la ei se referea Bălcescu în entuziasta apreciere în conformitate cu care „poporul capitalei a întrecut pe toate popoarele Europei, chiar și pe parizieni“ [37].

Cea mai înaltă pildă de patriotism și abnegație, de hotărîre de a trăi într-o țară liberă și independentă, au dat-o zecile de mii de țărani atunci cînd, cu piepturile lor, au făcut un zid viu în jurul capitalei, pentru a opri intrarea armatelor otomane.

Lupta țăranilor nu s-a încheiat o dată cu înfrîngerea revoluției. „Pornită pe prințipiul comunismului — cum se aprecia într-un document al vremii — că pămîntul particular va trece în a lor stăpînire“ [38], țăranii și-au intensificat lupta angajîndu-se, în unele locuri, chiar la răscoale organizate [39].

Participarea activă, conștientă și eroică [40] a maselor a determinat caracterul revoluției, i-au legitimat rațiunea și i-au apărat existența. Tot masele aveau să fie acelea care — prin lupta desfășurată în noile condiții istorice, de după înăbușirea revoluției — aveau să impună aplicarea în viață a programului de la 1848, expresie a năzuințelor celor mai vitale ale poporului român.

În Transilvania, țărănimea nu era numai o forță socială; prin componența sa ea reprezenta un popor căruia Inochentie Micu, încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea, îi afirma prezența istorică cu argumente luate din arsenalul noii ideologii luministe. Europa întreagă văzuse în teribila răscoală din 1784, care pusese sub semnul întrebării existența întregii nobilimi, o manifestare viguroasă a poporului român, încătușat în lanțurile robiei feudale și naționale. „Școala ardeleană“ și „Supplexul“ constituiau o altă replică, nu mai puțin pregnantă, a voinței unui popor de a face să-i fie respectate drepturile.

În condițiile istorice din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în plin proces de formare a națiunii române, problema socială, a desființării relațiilor feudale și împroprietăririi, imperios solicitate de dezvoltarea societății, nu putea fi despărțită de cea națională. Între ele exista o strînsă interdependență. Teama că Transilvania va deveni românească în eventualitatea în care nobilimea își va pierde privilegiile iar iobagii vor primi pămînt și drepturi, tempera veleitățile reformatoare ale multora dintre liberali [41].

---

[37] I. Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, Buc. 1889, p. 42.

[38] *Anul 1848 în Principatele Române*, tom V, p. 180.

[39] Maria Roșca-Rosen, Adrian Pațica, *Răscoala țăranilor în anul 1848 în Țara Românească*, „Studia Universitatum Victor Babeș et Bolyai“, tomus III, nr. 8, series IV, fasc. 2, Historia, Cluj, 1958, p. 113—124.

[40] D. Berindei, *op. cit.*, p. 34.

[41] V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 96.

Condusă de un tineret generos, ieşit din rîndurile sale sau legat prin mii de fire de cele mai fierbinţi aspiraţii şi năzuinţe, ţăranii din Transilvania s-au afirmat în 1848 ca o forţă impresionantă, hotărîţi să meargă pe drumul indicat de Horea pentru a-şi impune drepturile.

Revoluţia românilor din Transilvania este — se poate spune — revoluţia ţăranilor de aici, care constituiau imensa majoritate a poporului român. Ea nu s-a manifestat însă anarhic, distrugător. Niciodată pînă acum, în decursul istoriei, această uriaşă forţă nu a manifestat atîta înţelepciune. Convingerile revoluţionare erau rezultatul întregii epoci de prefaceri, în cursul căreia poporul român a ajuns la conştiinţa de sine.

Prima adunare de la Blaj, din Duminica Tomii, care urma unei întregi perioade de lupte deschise împotriva cătuşelor feudale, sociale şi naţionale, trebuia, în intenţia organizatorilor, să realizeze coeziunea poporului, în condiţiile gravei primejdii ce-i ameninţa fiinţa naţională.

Ţăranii ascultau cu evlavie conţinutul manifestelor şi cuvîntul conducătorilor lor, care-i făceau să înţeleagă că „în urma mişcării... românilor, iobăgia se va şterge negreşit, căci atunci cînd un popor de trei milioane se va deştepta din somnul său de moarte, lanţurile sclaviei care l-au ţinut legat de glie vor cădea ruginite dinaintea picioarelor lui" [42]. Trecînd peste toate restricţiile, cu o hotărîre care a stîrnit o vie şi legitimă îngrijorare [43], mai mult de 4000 de ţărani s-au adunat la Blaj. A fost, aici, o primă verificare a potenţelor revoluţionare ale întregului popor român. Dacă ţăranii s-au putut convinge că au conducători devotaţi şi capabili, aceştia, la rîndul lor, au avut prilejul, pentru prima dată, să-şi dea seama de uriaşa forţă ce-o reprezintă poporul. Încrederea şi spiritul revoluţionar au crescut.

Cea de a doua adunare de la Blaj, din 3—5/15—17 mai 1848 a lăsat o imagine de neşters în amintirea contemporanilor. Adunarea zecilor de mii de români a impus nu numai prin forţa şi hotărîrea ce o degaja, ci şi prin spiritul de ordine". Aşa ceva n-a prea văzut vreodată Europa...", nota Mészároş Károly, adînc impresionat de spectacolul ce i se oferea [44]. Văzînd mulţimea care curgea din toate părţile, exclama emoţionat V. Moldovan, „omul gîndea că au înviat din morţi şi se grăbesc la Blaj, ca să vadă ziua libertăţii, cu al cărei dor le-a expirat sufletul" [45].

N. Bălcescu, la rîndul său, trei ani mai tîrziu, într-o vibrantă evocare a măreţului eveniment, subliniind persistenţa ideii de unitate, arăta că atunci, pentru prima oară, un popor întreg a răspuns celor

---

[42] *Ibidem*, p. 306.

[43] Ţăranii din Biia, de pildă, au declarat răspicat : „Noi, de ne-o frige, de ne-or fierbe, de-am şti că ne-am potopi cu toţii acolo, tot vom merge pe ziua pusă la Blaj, cu satu". *Ibidem*.

[44] *Ibidem*, p. 439.

[45] *Ibidem*, p. 417.

care-i vorbeau de unire cu Ungaria prin strigarea: „Noi vrem să ne unim cu Ţara!“ [46].

Aici, la Blaj, românii şi-au impus propriul lor program social şi naţional care a imprimat şi mai multă unitate revoluţiei.

Pentru a-şi apăra existenţa şi fiinţa naţională, românii au trebuit să lupte. Armata moţilor, în fruntea căreia se găsea Avram Iancu, concentrată în regiunea munţilor Apuseni, declarată „ţară românească“, a apărat cu curaj şi fermitate idealurile revoluţiei naţionale. Întreaga forţă a revoluţiei o alcătuiau ţăranii. Bălcescu, fericit că regăsea aici „o naţionalitate şi o viaţă românească înfocată şi puternică“, aducea moţilor urări de noroc şi izbîndă din partea românilor din *ţară*. Le-a vorbit acestora de „puterea naţiei române, de numărul ei, de întinderea pămîntului ce i-a dat Dumnezeu şi de ursitele cele mărețe ce o aşteaptă în viitor“. Întreaga oaste de ţărani, într-un cald elan patriotic, răspundea acestei evocări a României viitoare prin intonarea impunătoarei marseieze a Românilor: *Deşteaptă-te Române* [47].

Sînt, toate acestea, mărturii care atestă că ţărănimea, la 1848, în Transilvania, a fost cea care a purtat, a impus şi a apărat revendicările sociale şi naţionale ale poporului român. A fost forţa principală a revoluţiei.

Ţăranii, striviţi sub povara cătuşelor feudale, şi-au afirmat cu tărie dorinţa de a trăi într-o ţară liberă şi independentă, dotată cu instituţii democratice. Şi-au manifestat potenţa revoluţionară în Moldova, au alcătuit principala forţă motrice a revoluţiei în Ţara Românească, s-au ridicat, ca un singur om, în Transilvania pentru apărarea naţionalităţii.

Revoluţia a înscris încă o dată în istoria patriei o pagină în care masele — cele ţărăneşti, mai ales — au jucat rolul hotărîtor, contribuind la progresul societăţii româneşti.

LA PAYSANNERIE PENDANT LA RÉVOLUTION DE L'ANNÉE 1848 DANS LES PAYS ROUMAINS

Résumé

Dans la première partie de ce travail, en partant de l'analyse des conditions économiques et sociales des pays roumains dans la première moitié du XIX-ème siècle, l'auteur à établi les conditions historiques dans lesquelles le problème agraire — l'affranchissement et l'attribution des terres aux paysans — s'était imposé comme problème

[46] N. Bălcescu, *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848*, ed. citată, tom I, p. 126.

[47] *Ibidem*, p. 129.

fondamental dans les programmes des révolutions roumaines de l'année 1848.

Dans la deuxième partie, on fait un court exposé sur le rôle des paysans dans les événements de 1848. Ils ont manifesté, avec force, leur potentiel révolutionnaire en Moldavie, ont formé la principale force motrice dans les révolutions de Valachie et de Transylvanie, en lutte pour la défense de la révolution et le maintien de la nationalité roumaine.